

Ob koncu Plečnikovega leta

Leto 2017 je bilo razglašeno za Plečnikovo, saj se ujema s spominom na njegovo rojstvo in smrt. O tem je bilo veliko govora, zato je prav, da pogledamo, kaj nam je prineslo. V skrbi za njegova dela ne prav veliko, saj so nam komunalci ob popolni odsotnosti spomeniškega varstva dokončno zabetonirali strugo Gradaščice in jo spremenili v mestno kloako, medtem ko Plečnikova ureditev ob njej še naprej propada. Podobno se je zgodilo tudi s tlakom ob stolnici na Dolničarjevem trgu, kjer so poškodovane kamne preprosto zalili z betonom, da so nepridipravi vanj lahko pisali svoje obscenosti. Lani odprta prenovljena hiša v Trnovem se prav tako ne more v celoti pohvaliti kot vzoren primer spomeniške obnove. Z njenega vrta je izginil skalnjak, na katerem je Plečnik z veliko ljubeznijo gojil rastline, ki mu jih je pošiljal ali prinašal njegov zvesti praški učenec in sodelavec Otto Rothmayer. Tudi veliko predmetov v hiši manjka, saj so ostali pri sorodstvu, kamor jih je po arhitektovi smrti porazdelila njegova nečakinja. Vse to bi se dalo nadomestiti bodisi s posojilom originalov oziroma z njihovimi kopijami, seveda, če bi sploh kdo za to vedel. Upajmo, da je sedaj vendarle sanirana vsaj klet, v katero se je po obnovi po vsakem dežju

nateklo vsaj 10 cm deževnice. Po dolgih letih je na predlog župnijskega sveta mestna občina končno vrnila križ sv. Janezu Krstniku na trnovskem mostu. Ni šlo brez težav, saj se je zaradi dolgoprstnežev, ki trgujejo z bronom, posrečil šele drugi poskus. Kljub temu pa Trnovčani niso uspeli s predlogom, da bi v našem glavnem mestu vsaj eno večjo cesto poimenovali po slovenskem arhitektu. Jančkovičevi mestni svetniki so njihovo pobudo arogantno zavrnil. Kot že tolikokrat doslej so na Plečnikovem spomeniku pred kazino spet razbili ali ukradli putta z vencem. Slabo se godi tudi barjanski cerkvi, kjer so domačini prevzeli iniciativo v svoje roke. Cerkev je polna navlake, ki ne sodi vanjo, nekdo pa je uničil tudi divjo trto na zunanosti zvonika. Ta je bila sestavni del Plečnikove arhitekture, ki je vedno živela v tesnem sožitju z rastlinjem. Zato na Barje ne hodim več, ker mi je hudo za to Plečnikovo mojstrovino.

Čisto nekaj drugega pa je skrb za našega Plečnika na Češkem, kjer ima slovenski arhitekt v Pragi tudi svojo ulico, čeprav ne v samem mestnem središču. Že pod predsednikom Havlom so začeli sistematično obnavljati njegova dela na praškem gradu in v Lanyh. Nedavno so znova uredili vrtove na južnem

delu gradu. Kot piko na i so letos dokončali še obnovo Masarykove knjižnice, ki so jo komunisti prestavili nadstropje višje in ji zaradi nižjega stropa odrezali vrhnji del polic. Po žametni revoluciji so pohištvo vrnili na prvotno mesto in rekonstruirali tudi kamnit stenski vodnjak, letos pa so, kot rečeno, dopolnili police in naredili kopijo izginulega lestenca, tako da je prostor spet videti skoraj čisto takšen kot nekoč. Vsa druga obnovitvena dela, ki so stala težke milijone kron, so bila gotova že v času, ko smo praznovali prejšnji arhitektov jubilej. Pri nas pa smo tedaj izumili le Plečnikov čaj.

V zvezi z bežigradskim stadionom smo dočakali preklic okoljevarstvenega dovoljenja, ki ga je izdala Agencija za okolje. Ministrstvo za okolje in prostor je po osmih letih končno ugotovilo, da je stadion s posebnim vladnim odlokom zavarovan kot spomenik državnega pomena in zato na njem in v njegovi bližnji okolici niso dovoljeni nikakršni gradbeni posegi. Ta odlok pa očitno na ministrstvu razumejo le na pol, saj so zadevo vrnili agenciji v ponovni pretres skupaj z naročilom, da je treba preveriti vpliv hrupa tudi po izgradnji športnega parka. Še bolj zanimivo je izmišljanje omenjene agencije, kjer trdijo, da so se predhodno posvetovali z ministrstvom za kulturo, od koder so dobili pozitiven odgovor, saj naj bi spomeniško varstvo presodilo, da so spremembe stadiona dopustne. Kaže, da vladni odlok iz leta 2009, ki je status stadiona dvignil v kulturni spomenik najvišje kategorije, tudi do ministrstva za kulturo še ni prišel. Slovenski ICOMOS se je že lani distanciral od predlagane obnove stadiona, danes pa živimo v skrajno absurdni situaciji, ko njegovo uničenje terja še spomeniško varstvo, kar je svojevrsten prispevek k Plečnikovemu letu. Mimogrede povejmo, da sploh ne gre za stadion, saj je ta napačno orientiran in ne ustreza strogim pravilom mednarodne nogometne zveze. Apetiti posameznikov so usmerjeni v vrtičke Fondovcev, kjer naj bi zrasli trije stanovanjski stolpiči, od katerih bi imele korist čisto določene osebe. Plečnikov

stadion je pri tem le izgovor oziroma kolateralna škoda, saj z njim po izgradnji Stožic nihče nima več resnega namena. Gre torej za pridobitev gradbenega dovoljenja za nekaj, kar je le pretveza za zasebni profit.

Zgodba z uvrstitvijo Plečnikovih del na seznam svetovne kulturne dediščine se še naprej vleče kot jara kača. Minilo je že več kot deset let, odkar je tedanja županja tretjega praškega okraja Vinohrady, gospa Milena Kozumplíková, predlagala, da bi Plečnikovo cerkev skupaj z barjansko, šišensko in bogojansko uvrstili na UNESC-ov seznam. Pri nas je nastal hud ideološki odpor, saj Plečnik vendarle ni le cerkveni arhitekt. Slovenijo je v tej zadevi obiskal tudi namestnik češkega ministra za kulturo, gospod Jaromír Taliř. Domov se je vrnil z vsemi zagotovili, zgodilo pa se ni nič. Čehi so obupali in iniciativo prepustili nam. Po mojem predlogu so na našem ministrstvu sestavili strokovno komisijo – mene so seveda izpustili – ki je sestavila ne najbolj posrečen nabor Plečnikovih ljubljanskih del, pač to, kar je vsak od prisotnih poznal ali vedel. Konec leta 2015 je prišlo do skupnega sestanka, na katerem je bilo izbrano ime projekta in dogovorjeno, da se znova srečamo v začetku maja prihodnjega leta v Pragi, kjer bomo pregledali dokumentacijo in jo septembra skupaj poslali v Pariz. Termin je bil ugoden, ker je bil na vrsti tudi Le Corbusier s svojimi deli, kar bi olajšalo Plečnikovo nominacijo. Čehi so svojo nalogo opravili, pri nas pa se spet ni zgodilo nič, saj ministrstvo nikomur ni podaljšalo pogodbe. Tudi v Prago ni bilo nikogar in nihče se ni opravičil. Čehi so se spraševali, če imamo s Plečnikom sploh resen namen. Leta 2016 so Le Corbusierova dela dočakala zapis na seznam svetovne kulturne dediščine, naš Plečnik pa je po zaslugi ministrstva za kulturo ostal praznih rok. Zadeva bi se brez konca vlekla naprej, če v začetku letošnjega leta premier Cerar ne bi obiskal Prage, kjer je bila Plečnikova nominacija glavna tema na področju kulturnega sodelovanja. Medtem pa so pri UNESC-u spremenil pogoje vpisa

in namesto posameznih stavb so prišle na vrsto urbanistične in ambientalne celote. Torej je treba vse napisati spet na novo. Ministrstvo je za to zadolžilo nekaj oseb, ki se doslej nikoli niso ukvarjale s Plečnikom, kar predstavlja svojevrsten nesmisel, ki meji na zavestno sabotažo. Tako do letošnje jeseni poskusni dosje, ki bi ga lahko pregledali tuji strokovnjaki in nanj dali svoje pripombe, ni bil sestavljen. Zato tvegamo, da naš dokončni elaborat, ki bo gotov, kadar koli že bo, ne bo sprejet. Vsekakor bo treba spet čakati na ugoden trenutek, ki smo ga kot rečeno v letu 2016 po svoji krivdi zamudili. Veliko lažje bi šlo, če bi strokovne dokumente pripravljali tisti, ki o Plečniku nekaj vedo, ne pa brezimni uradniki. In ker je predstavnica ICOMOS-a ob obisku Slovenije ugotovila, da praška cerkev ne gre logično skupaj z naborom Plečnikovih ljubljanskih del, je predlagala ločeno prijavo. S tem pa je zmanjšala možnost, da bi arhitektova dela kdaj prišla na seznam svetovne kulturne dediščine, saj je Evropa z vrhunskimi deli preveč gosto posejana in zato prihajajo v poštev le še skupinske nominacije več držav. Taka odločitev pa obenem tudi pomeni, da bi se bilo treba pisanja prijave lotiti čisto na novo z novim seznamom arhitektovih del. Več možnosti bi imeli, če bi se držali prvotne zamisli in skupaj s Čehi predstavili le Plečnikove cerkve.

Lep primer skrajne nekorektnosti je bila tudi letošnja razstava Plečnikove Ljubljane v Madridu. Predlani sem skupaj z nekaterimi uglednimi tujimi strokovnjaki napisal monografijo o Plečnikovi Zacherlovi hiši na Dunaju, ki je njegova temeljna mladostna mojstrovina in je vplivala na vse poznejše arhitektovo ustvarjanje. Avstrijsko ministrstvo za zunanje zadeve se je ponudilo, da bi o njej ponudilo posebno razstavo. Na vabilo so se odzvali na našem veleposlaništvu v Madridu in po mojem posredovanju predlagali, da jo dopolnijo tudi s Plečnikovimi deli iz njegovega rojstnega mesta. V tej zadevi so se takrat prvič in edinkrat obrnili name in na mojo hči. Tik pred tem, ko bi morala razstavo poslati v

Španijo, pa sva izvedela, da so delo med tem poverili arhitektu Hrauskyju, ki je uporabil celo moje fotografije. V Madrid je na predstavitve Plečnika odpotovala posebna delegacija, meni in hčeri pa se ni nihče niti opravičil. Podobno se dogaja tudi s Plečnikovo razstavo v Berlinu, za katero je ministrstvo za zunanje zadeve angažiralo nekega pesnika, da bi tujini strokovno predstavil našega arhitekta, itd.

Kljub temu da avtorske pravice za moje fotografije niso bile nikoli plačane oziroma da v mestnem muzeju zatrjujejo, da so za vsak posnetek dali 1,3 evra, se brez dovoljenja uporabljajo naprej. V Plečnikovi hiši so letos z njimi priredili več manjših razstav. Vsebinsko niso prinesle ničesar, česar ne bi že vedeli. Vsekakor pa med pozitivne dosežke letošnjega leta sodi razstava fotografij gorenjskega podjetnika in amaterskega fotografa Petra Nagliča v Tivoliju. Ob pogostih obiskih Ljubljane je v objektiv svoje kamere ujel nastanek marsikatero Plečnikove mojstrovine. Njegovi posnetki imajo neprecenljivo vrednost za preučevanje arhitektovega dela. Nekaj novih posnetkov urejanja grajske planote smo videli tudi ob drevoredu, ki vodi k Šancam in je bil urejen v sklopu javnih del ob svetovni krizi v začetku tridesetih let.

Glede na to, da se s Plečnikom ukvarjam že več kot petdeset let, se mi zdi zelo nenavadno, kako se me zavestno izogibajo tudi moji 'prijatelji', ki o tem odločajo. Kaže, da mora biti človek predvsem politično primeren, kar jaz očitno nisem, strokovnost pa je drugotnega pomena. Zavist je huda slovenska bolezen. Človek se vpraša, če naši politiki strokovnost zavestno ignorirajo, ali pa se jim zdi stvar tako nepomembna, da o njej lahko vsakdo modruje po svoje.

V Plečnikovem letu je bilo s takšno ali drugačno podporo mestnega muzeja izdanih tudi nekaj knjig o našem največjem arhitektu. Arhitekt Andrej Hrausky je pisal o simbolih v Plečnikovi umetnosti. Delo je izšlo tudi v angleščini. Začuden pa sem ugotovil, da v knjigi praktično ni nikakršnega simbola, pač pa gre bolj ali manj za obnovo vodnika

po Plečnikovi Ljubljani, ki smo ga pred leti skupaj napisali. Zaključno poglavje se na široko ukvarja z vprašanjem, če je bil Plečnik morda prostozidar. Vsakdo, ki ima nekaj soli v glavi, ve, da so bili njegovi življenjski nazori daleč od tega. Ko sem Andreju to povedal, je sledilo maščevanje.

V najnovejši Hrauskyjevi knjigi o Plečnikovi Ljubljani je sicer veliko zanimivih podatkov pobranih iz dnevnega tiska, manjkajo pa bolj zanesljivi dokumenti iz mestnega arhiva o sejah gradbenega urada, ki je vodil vsa dela. Nikjer ni ničesar citiranega, kot da bi vse zraslo v avtorjevi glavi. V tekst se je vrinilo tudi nekaj faktografskih napak, ki bi mu jih rad popravil, če bi mi rokopis zaupal v branje. Vendar pa bi to pri nas pomenilo hudo omalovaževanje avtorjeve strokovnosti in padec njegove avtoritete, zato vsa dela o Plečniku v Sloveniji izhajajo brez resne recenzije. Posebno nesmiselno se mi zdi navajanje, da naj bi na Barju stebrom namenjene betonske kanalizacijske cevi porazdelili domačinom, da bi jih doma brusili in gladili. V cerkveni kroniki, ki jo je pisal Plečnikov nečak, namreč beremo nekaj povsem drugega. Delu se tudi pozna, da avtor ni zadostno seznanjen s Plečnikovimi posegi na praškem gradu, ki so neločljivo povezani z nastajanjem njegove Ljubljane. Zaradi vsega tega me Hrausky skoraj ne omenja, zahvaljuje se le mojemu bratrancu, ki mu je omogočil fotografiranje vrta, pa čeprav sem tudi sam njegov solastnik. Debela laž pa je, da naj mu v knjigi ne bi dovolil predstavitve svojega stanovanja. V resnici sem mu na njegovo željo pri sebi doma podpisal izjavo, da mu dovolim o stanovanju pisati kar koli želi, vendar s pomočjo tujih fotografij. Svojih mu nisem mogel dati, ker so trenutno predmet sodnega spora. S tem me je pritlehno umazal pred domačimi in tujimi bralci.

Da pri nas ni dobro opozarjati na napake in nesmisle pri pisanju o Plečniku, sem izkusil tudi v zvezi s stalno razstavo v Plečnikovi hiši. Sledila je takojšnja prepoved vsakršnega (brezplačnega) vodenja vseh tujih strokovnih

kolegov po stavbi. Sicer lahko še pridem, vendar moram poslušati, kaj bodo o Plečniku napletli tam zaposleni študentje. Tak odnos do mene je žaljiv, hkrati pa bi se tudi kustosi lahko marsičesa naučili o Plečniku. Žal, muzejskega vodstva to ne zanima. Ravnatelj mestnega muzeja mi je celo dejal, da so preveč drago plačali oblikovalce razstave in zato v spremnem besedilu ni več mogoče ničesar spreminjati. Še en zanimiv pristop k strokovnim debatam v Plečnikovem letu.

Krona vsega pa je knjiga Američana Noaha Charneya o Plečniku. S to temo je namreč pred nekaj leti doktoriral na ljubljanski univerzi. Ne le, da je v njej skoraj vse napačno, nova je tudi avtorjeva raziskovalna metoda. Ker ne obvlada dovolj ne slovenščine, ne nemščine in še manj češčine in torej ni sposoben samostojno presojati arhivskih virov, si je dovolil čisto nov pristop. Dejstva si preprosto izmišlja in nato z njimi polemizira. Namesto o arhitekturi piše o tako imenovani 'stimmung', s čimer si nihče pod milim nebom ne more kaj prida pomagati. Da so to priznali kot znanstveno delo, vredno doktorske časti, veliko pove tudi o strokovni razgledanosti njegovega mentorja oziroma o vrednosti ljubljanske univerze.

Sredi decembra je na pobudo Umetnostnozgodovinskega inštituta Franceta Steleta, v katerem sem bil vseskozi zaposlen, izšla moja knjiga o Plečniku. Gre za dopolnjeno in posodobljeno dvajset let staro monografijo, ki sem jo izdal pri angleško-ameriški založbi Yale University Press in je bila tedaj v Angliji uvrščena med najboljša znanstvena dela o arhitekturi. Sedaj čakam, kako jo bodo raztrgali naši vrli kritiki, ki ne prenesejo, da bi kdo izstopal iz povprečja. V svojo obrambo lahko povem samo, da sem se trudil povsod navesti tudi ustrezen vir, iz katerega sem črpal podatke. Pri nas to ni več navada, saj Plečnikoslovci rastejo kot gobe po dežju, vendar so brez temeljitega poznavanja zgodovinskih dejstev. Arhivi pri nas, na Dunaju, v Pragi in v bosanskem Jajcu zanje očitno niso zanimivi. Kjer ni znanja, deluje pač domišljija.